

KS. PIOTR GOLISZEK

## PERSONALISTYCZNA TOŻSAMOŚĆ KATECHETYKI

Współczesna myśl katechetyczna, odpowiadając na szerokie wyzwania społeczno-kulturowe, pełni bardzo ważną funkcję kreatora nowoewangelicznej formy głoszenia kerygmatu chrześcijańskiego. Istnieje jednak potrzeba, aby się zastanowić, jak ukierunkować całe wydarzenie katechetyczne w epocę, w której dominują racje scjentystyczne, techniczne, wirtualne. W tak złożonej dzisiejszej rzeczywistości treści wiary należy podawać na sposób zorganizowanego systemu. Najbardziej obiecujący wydaje się być system personalizmu<sup>1</sup>, który potrafi doskonale łączyć empirię religijną ze światem ducha i zbliża chrześcijaństwo do całego życia osobowego.

Kierunki minimalistyczne czy różne postacie psychologizmu lub empiryzmu nie są systemotwórcze i nie tworzą nowej myśli, nowego kierunku, a jedynie wtórną fazę krytyki. Z czasem jednak działania te starzeją się, tracą swoją moc, wiarygodność i upadają. Nie dają one wiedzy, metody myślenia religijnego i czynią wierzącego bezradnym wobec nowych problemów i wyzwań.

Zorganizowana myśl uniesprzecznia treści religijne, daje rozumność, myślenie głębinowe, racjonalizm co do misterii religijnych i buduje wolność świata osobowego. Katechetyka oparta na systemie personalistycznym może doskonale wiązać aposterioryczną i aprioryczną stronę Kościoła, a jednocześnie być ideą i realnością, teorią i praktyką, czymś temporalnym i transcendentnym.

---

Ks. dr PIOTR TOMASZ GOLISZEK – adiunkt Katedry Katechetyki Integralnej Wydziału Teologii KUL; adres do korespondencji: al. Unii Lubelskiej 15, 20-950 Lublin; e-mail: goliszek@kul.lublin.pl lub p.goliszek@kuria.lublin.pl

<sup>1</sup> Zob. Cz. S. Bartnik. *Personalizm*. Lublin 1995, 2000<sup>2</sup>; t e n ż e. *Hermeneutyka personalistyczna*. Lublin 1994; t e n ż e. *Szkice do systemu personalizmu*. Lublin 2006.

## 1. ROZUMIENIE SYSTEMU

Bazą wyjściową dla personalizmu jest człowiek rozumiany jako osoba, osoba jako główny temat bytu i dziejów, stworzenia i zbawienia oraz jako metoda. Świat osoby, jej fenomen, określa kierunek myśli, wszelkiej myśli człowieka, wszelkiej dzisiejszej myśli zarówno indywidualnej, jak i zbiorowej.

W świetle współczesnych badań najlepiej rozumieć personalizm jako pełny system, który prezentuje się jako personalizm całościowy, czyli realistyczny i prawdziwie uniwersalistyczny<sup>2</sup> W tak rozumianym pełnym i właściwym personalizmie fenomen osoby stanowi punkt wyjścia systemu, a zjawisko osoby jest kluczem interpretacji i rozumienia wszelkiej rzeczywistości, jak również podstawą dla prakseologii i przekształcania świata<sup>3</sup>

W tym kierunku myślowym „osoba”, z całą swoją problematycznością, pytalnością, głębią, niepowtarzalnością, immanencją, a zarazem i transcencją, odgrywa naczelną rolę. „Personalizm jako system bierze «świat osoby», jej fenomen i rzeczywistość, za optymalny punkt wyjścia dla antropologii oraz dla uniwersalnej interpretacji bytu”<sup>4</sup> Jest to system filozoficzny, który może być stosowany w teologii oraz w rozumieniu wszelkich uwarunkowań społeczno-kulturowych. Na bazie personalizmu filozoficznego tworzy się personalizm teologiczny w ujęciu personalizmu realistycznego i uniwersalistycznego. Oznacza to, że należy osobę rozumieć jako byt realny, rzeczywisty, filozoficzny i na podstawie takiego sposobu myślenia można tworzyć rozumienie bytu teologicznego i rozwijać relację osoby do Boga. W osobie skupia się sedno rzeczywistości. W osobie spotyka się świat materialny i duchowy, zewnętrzny i wewnętrzny.

W personalizmie typu systemowego i uniwersalistycznego nie zaczyna się od finalnej konkluzji, czyli osoby. Jak stwierdza twórca tego kierunku, Cz. S. Bartnik, „punktem wyjścia dla systemu personalizmu realistycznego i uniwersalistycznego jest integralne zjawisko osoby ludzkiej, która to osoba dopiero na końcu okazuje się niejako kluczem, modelem i kryterium ujmowania bytu w ogóle”<sup>5</sup> Pomysł systemu personalistycznego przynosi odpowiedź, że należy wychodzić „z prapierwotnego doświadczenia osoby jako zjawiska danego bezpośrednio, empirycznego i własnego, po prostu naprowadzonego językowo

<sup>2</sup> Cz. Bartnik. *Personalizm uniwersalistyczny*. „Personalizm” 2:2002 s. 53-62.

<sup>3</sup> Por. tenże. *Od humanizmu do personalizmu*. Lublin 2005 s. 23-37.

<sup>4</sup> Tenże. *Szkice do systemu personalizmu* s. 48.

<sup>5</sup> Tenże. *Słowo i czyn*. Lublin 2006 s. 176; zob. także inne publikacje tego autora: *Metodologia teologiczna*. Lublin 1998; *Chrześcijaństwo personalistyczne*. Lublin 2004; *Apologetyka personalistyczna*. Lublin 2004; *Szkice do systemu personalizmu*. Lublin 2006.

przez nazwę «osoba»”<sup>6</sup> Natomiast osoba, będąc bytem prapierwotnym, swojego rodzaju całością prapierwotną, nie da się opisać lub wyczerpać.

Należy poprawnie rozumieć, że w personalizmie punktem wyjścia jest zjawisko osoby ludzkiej, własnej oraz innych osób. Oznacza to, że punktem wyjścia nie jest tylko własny świat osobowy, ale poszerzony o inne światy osobowe. Harmonia tych światów – własnego i innych – tworzy społeczność osób we wzajemnej relacji interpersonalnej. Personalizm jako system nie zacieśnia się wyłącznie do sfery osobowej i nie stanowi samej antropologii (personologii), indywidualnej i społecznej, uczącej o człowieku jako bycie osobowym. Szkoła personalistyczna na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II pod kierunkiem ks. prof. dr hab. Cz. S. Bartnika rozwija od 1956 r. system uniwersalny, obejmujący również ogólną teorię bytu, jak i poszczególne zasadnicze dziedziny rzeczywistości. Jest to „personalizm antropologiczny, traktujący o człowieku jako osobie, [...] oraz personalizm jako cały system, interpretujący byt jako taki oraz wszelką rzeczywistość, a wychodzący z punktu zjawiska osoby ludzkiej, ale nie ograniczający się jedynie do badania i interpretowania osoby”<sup>7</sup> W świat osoby wpisuje się cała problematyka rzeczywistości świata. Fenomen osoby jest tu pomocą do rozumienia i ujmowania wszelkiej rzeczywistości, której osoba jest koroną. W osobie odkrywamy rzeczywistość stworzoną i nadprzyrodzoną.

Osoba w całej swojej złożoności i skomplikowaniu jest centrum poznania oraz metodą. „Osoba bowiem jest zasadą istnienia oraz kluczem poznawczym, metodologicznym i prakseologicznym. Nie tylko świat rzeczy, ale i sam Bóg nie mógłby istnieć ani być przedmiotem poznania, gdyby nie był osobowy. Osoba jest z istoty swej najwyższą doskonałością bytu. Toteż Bóg apersonalny byłby nie tylko mniej doskonały niż człowiek, ale po prostu byłby wewnętrzną sprzecznością. Wszelka rzeczywistość reistyczna ma sens tylko w relacji na sposób do osoby, a nie odwrotnie. [...] Według personalizmu, wreszcie, byt jest sobą ze względu na odniesienie do osoby (Niestworzonej i stworzonej), która jest jego zasadą, racją «inicjatywą» i celem”<sup>8</sup>

Należy jeszcze wyjaśnić, że personalizm to nie jest tylko mówienie o osobie, że człowiek jest osobą, że nie jest rzeczą, ale osobą. Byłoby to mieszanie personalizmu jako antropologii z personalizmem jako kierunkiem filozoficznym i teologicznym. Samo mówienie, że człowiek jest osobą, nie buduje jeszcze systemu. „Tutaj chodzi o system, czyli fenomen osoby stwier-

<sup>6</sup> Tenże. *Szkice do systemu personalizmu* s. 18.

<sup>7</sup> Tenże. *Słowo i czyn* s. 176.

<sup>8</sup> Tenże. *Metodologia teologiczna* s. 117-118.

dzony, zanalizowany i zdefiniowany, który staje się podstawą, fundamentem do budowy całego, nowego kierunku filozoficznego, który nie jest ani tomizmem, ani egzystencjalizmem, ani fenomenologią, ani augustynizmem, ani ewolucjonizmem, ani marksizmem, tylko sobą samym, to znaczy personalizmem, to znaczy próbą widzenia bytu i wszelkiej rzeczywistości z punktu osoby człowieka, z punktu tego fenomenu osoby”<sup>9</sup>

Personalizm jest tym wyjątkowym i oryginalnym systemem, który otwiera czyste i szlachetne umysły, powodując zauroczenie się fenomenem osoby ludzkiej, rodzi fascynację człowiekiem jako osobą. Jest to proces, który się dzieje, pozwalając odkryć człowieka, człowiekowi zaś samopoznać i samookreślić się. Przy tym należy rozumieć człowieka jako osobę, społeczność zaś jako osobę społeczną. Osoba bowiem najpełniej wyjaśnia się w relacji do innych osób i przez inne osoby. Komunikacja międzyosobowa jest swego rodzaju kluczem spełniania się osoby. Stąd zbiorowość, społeczność, rzesza, wspólnota ma swoją personalność, istnieje na sposób osoby.

Personalizm realistyczny i prawdziwie uniwersalistyczny jest rozwiązaniem syntetycznym. „Musimy przyjąć, że personalizm nie redukuje bytu ani człowieka tylko do jednostki, tylko do samej woli, lecz personalizm to jest jakieś syntetyczne ujęcie człowieka. Albo inaczej: osadzenie go w samym centrum bytu. I widzimy człowieka jako jednostkę, a zarazem jako społeczność”<sup>10</sup> Społeczność jest zatem sferą osobową.

Personalizm, wychodząc od fenomenu osoby, staje się systemem rozumienia wszelkiej rzeczywistości. W tym kontekście katecheza, odnosząc się do otaczającej jej rzeczywistości stworzonej i nadprzyrodzonej, stawiając w samym centrum osobę ludzką, staje się w jakimś sensie realizacją personalizmu na gruncie duszpastersko-pastoralnym. System personalizmu winien stać się sposobem systematyzowania, wiązania w logiczną całość wszelkich doświadczeń i myśli katechetycznych. Katechetyka, korzystając z systemu personalistycznego, może zaistnieć jako dziedzina, która tworząc teorię jako podwalinę praktycznych wysiłków katechezy, odsłoni wiele nowych aspektów, możliwości, rozwiązań dla kształtowania się „świadcstwa personalnego i wspólnotowego wiary, sprawiedliwości i miłości”<sup>11</sup>

<sup>9</sup> T e n z e. *Szkice do systemu personalizmu* s. 25.

<sup>10</sup> Tamże s. 28.

<sup>11</sup> M. M a j e w s k i. *Metodologia katechetyki w teorii i w praktyce*. Kraków 1998 s. 44.

## 2. ROZWIĄZANIE PERSONALISTYCZNE

Niewątpliwie potrzebny jest dzisiejszej katechetyce ścisły związek z całym Kościołem, wiarą, Ewangelią i całością chrześcijańskiej *praxis*<sup>12</sup> Katechetyka musi służyć prawdzie i nieustannie ją odkrywać<sup>13</sup> Przy tym nie może zapominać, że służy osobie, całej osobie. Przez katechetykę i katechezę służy się Bogu Trójosobowemu, człowiekowi, Kościołowi jako społeczności osób, służy się osobie, nie idei lub rzeczy<sup>14</sup>.

Katechetyka jako nauka winna służyć dobru i prawdzie. Dlatego potrzeba jej ścisłego związku z historią teologii i historią katechezy, potrzebne jest jej historyczne myślenie. W takiej kondycji będzie mogła sprostać wyzwaniom współczesności i służyć dalej etosowi katolickiemu. System personalizmu pochyla się nad fenomenem osoby, nad cudem bytu, jakim jest osoba. Dlatego w tym systemie osoba ma status metody, „jest podstawą i kluczem metodologii, a także epistemologii i hermeneutyki. Poza tym osoba jest ujmowana jako zasada rzeczywistości nie tylko statycznej (synchronicznej), ale i dynamicznej (diachronicznej). Stąd personalizm jest wizją nie tylko bytu, lecz także dziejów, kultury, społeczeństwa, sztuki, prakseologii”<sup>15</sup>, „jest to kierunek wizji wszelkich problemów”<sup>16</sup>

Na mapie różnych systemów filozoficznych i teologicznych znajdujemy wiele twórczych kierunków pomocnych dla współczesnej teorii katechetycznej. Ale na nadchodzące czasy, dotknięte różnymi trudnościami i uwarunkowaniami bodajże najlepszy jest personalizm, i to personalizm konsekwentny, pełny, systemowy. „Oddaje on głębię tajemnicy chrześcijaństwa, strukturę chrześcijaństwa w osobie ludzkiej i w społeczności osób i rozwija *praxis* chrześcijańską. Pod względem metodologicznym personalizm unika dziś fałszywych jednostronności: subiektywizmu i reizmu, racjonalizmu i irracjonalizmu, formalizmu i materializmu, abstrakcjonizmu i pragmatyzmu, anomizmu i rygoryzmu, tradycjonalizmu i modernizmu, absolutyzmu i relatywizmu, spekulatywizmu i historyzmu itd.”<sup>17</sup>

<sup>12</sup> Por. Cz. Bartnik. *Historia i myśl*. Lublin 1995 s. 216-219.

<sup>13</sup> Por. K. Gózdź. *O powołaniu teologa*, „Przegląd Uniwersytecki” 11:1999 s. 9-10; tenże. *O „powołaniu” teologa*. W: *W trosce o Kościół. Tydzień Eklezjologiczny 1999: Kościół poza Kościołem*. Lublin 2001.

<sup>14</sup> Por. Bartnik. *Metodologia teologiczna* s. 112.

<sup>15</sup> Tenże. *Personalizm*. Warszawa 2000 s. 30.

<sup>16</sup> Tenże. *Kultura i świat osoby*. Lublin 1999 s. 24.

<sup>17</sup> Tenże. *Metodologia teologiczna* s. 112.

Myśl personalistyczna, lepiej niż klasyczne systemy metafizyczne, łączy ze sobą prakseologię. Dlatego można stwierdzić, iż personalizm jest prakseologizmem. „Osoba w personalizmie staje się w konsekwencji wielką kategorią prakseologiczną, czyli działaniem, czynem, sprawczością i twórczością, a przy tym miarą *praxis* i najwyższą racją działania. Jest ona zasadą działania – przez naturę – i pełną kategorią prakseologiczną. Ostatecznie tylko ona umożliwia działanie we właściwym znaczeniu (*actio, actus, opus*)”<sup>18</sup>

Personalizm jako system, kierunek myśli, zawiera w sobie swoistą „estetykę” prozopoiczną. Jest to twórczy zachwyt nad cudem stworzenia, jakim jest osoba. „A zatem personalista musi «widzieć» człowieka jako osobę, ujmować go w jego integralnym «obrazie piękna», czuć wspólnie z nim we wszystkim i być szczególnie uwrażliwionym na osobę człowieczą w ogóle. Personalista jest niejako pełnym odkrywcą osoby ludzkiej i staje na «drodze do osoby», własnej i wszystkich innych. Oczywiście, staje też w obliczu prapierwotnego zadania «wspólnoty drogi», a przede wszystkim poznania dobra i zła”<sup>19</sup>

W metodologii personalizm wybiera sobie osobę ludzką za metodę. Ten system zawsze jest otwarty na każdą rzeczywistość świata osoby. Jednocześnie „personalizm to system, ale również metoda, sposób życia, praktyka. I w tym duchu przyjmuje do siebie wszelkie kompatybilne kierunki, tradycje, opcje, wybory i rozwiązania tymczasowe. [...] Dlatego personalizm, otwarty na różne treści, metody i techniki, nie eliminuje żadnych twórczych kierunków, skądkolwiek by pochodziły. Raczej jest inspiracją do budowania własnej, prawdziwościowej i agapetologicznej wizji człowieka i świata oraz do tworzenia własnej «estetyki personalistycznej»”<sup>20</sup>

Wreszcie personalizm stoi na straży realizmu, dlatego konsekwentnie odrzuca nierealizm, brak realizmu, formę personalizmu idealistycznego. Realizm personalistyczny stwierdza istnienie bytu jako takiego. Ostatecznie osoba jako byt realny jest dla personalizmu esencją i streszczeniem świata. A zatem „stwierdzenie realności osoby w jej istnieniu stanowi podstawę dla wszelkich dalszych badań i wniosków, nawet najbardziej nieprawdopodobnych i nieoczekiwanych”<sup>21</sup>

<sup>18</sup> K. G ó ł d ź. *Prakseologia personalistyczna*. W: B a r t n i k. *Personalizm* s. 479-480.

<sup>19</sup> B a r t n i k. *Personalizm* s. 415.

<sup>20</sup> Tamże s. 416; por. W. G r a n a t. *Osoba ludzka. Próba definicji*. Lublin 2006; tenże. *Personalizm chrześcijański. Teologia osoby ludzkiej*. Poznań 1985 s. 73-74.

<sup>21</sup> M. K o w a ł c z y k. *Realizm personalistyczny*. W: B a r t n i k. *Personalizm* s. 483.

### 3. KATECHETYKA W ŚWIETLE PERSONALIZMU

System personalizmu na gruncie katechetycznym pozwoli pełniej i całościowo spojrzeć na człowieka wraz z otaczającą go rzeczywistością. Osoba ludzka stanowi punkt wyjścia, rozumienia i analizy w budowaniu obiektywnej i uporządkowanej wizji rzeczywistości i świata. Rozumieć należy, że taka katechetyka winna swoją myśl teoretyczną i wskazanie praktyczne wywodzić ze zjawiska osoby ludzkiej, w takim znaczeniu, że człowiek stanowi klucz do zrozumienia podstawowych struktur rzeczywistości. Wszystko, co niesie ze sobą świat, jest niezrozumiałe bez człowieka, jak również człowiek nie jest w pełni zrozumiały bez świata. Jeśli zaś punktem wyjścia dla poznania będzie fenomen osoby, to w tym zwierciadle każdy człowiek będzie zdolny poznawać rzeczywistość, w tym świat duchowy, w który przez „przedstawienie wiary chrześcijańskiej”<sup>22</sup> wprowadza katecheza, której celem jest „umożliwienie, aktualizowanie i ułatwienie spotkania osobowego między Bogiem a człowiekiem w Chrystusie”<sup>23</sup> i Duchu Świętym.

Zjawisko osoby mobilizuje człowieka do refleksji nad sobą, budzi wrażliwość na wartości wyższe, pozwala jaśniej widzieć siebie i swój świat, ludzi. Taka samoświadomość umożliwia mu widzenie Boga działającego w świecie, nadając mu ostateczny sens. „Świat osobowy w samej swej istocie postuluje Boga osobowego i jest dotykalnym jakby argumentem za istnieniem Boga, bez którego osoba byłaby absolutnie niewytłumaczalna, a nawet wręcz nonsensem, nicością, cynizmem bytu. Człowiek jako osoba jest nie tyle stworzony razem ze światem materialnym, co raczej jest «wywołany» z materii stwórczym i osobowym powołaniem Bożym do osobowej wspólnoty z Bogiem. Cały świat osobowy, nie tylko umysł, pragnie i tęskni za Osobą Niestworzoną, woła ze swej głębi o Boga i do Boga i zarazem odkrywa obraz Boży”<sup>24</sup>

Podkreślić należy, że osoba jest zrozumiała tylko w świetle Boga osobowego. Jest to umotywowane na bazie personalizmu, który nie traktuje osoby ludzkiej jako „gigantycznego indywidualizmu”, ale tłumaczy osobę przez relację do innych osób i odniesienie do całych społeczności. To zatem zrozumienie osoby odbywa się w ontycznej relacji do Boga, będącego wspólnotą Osób, jak również w relacji do innej osoby oraz innych osób w społeczności ludzkiej. W ziemskiej egzystencji człowiek spełnia się w relacji do innych osób i przez osoby, w szczególności w odniesieniu do Osób Trójjedy-

<sup>22</sup> DOK 41.

<sup>23</sup> F. Blachnicki. *Kerygmatyczna odnowa katechezy*. Warszawa 2005 s. 175.

<sup>24</sup> Bartnik. *Szkice do systemu personalizmu* s. 37.

nego Boga. Wreszcie jego ostateczne spełnienie i pełne zrozumienie nastąpi w eschatycznym zjednoczeniu oraz możliwością udziału w życiu wewnętrznym i wspólnotowym Osób Odwiecznych Świętej Trójjedności<sup>25</sup> Człowiek żyje ziemskim życiem i będzie żył wiecznym życiem w pełni osobowym jedynie w *communio personarum*.

Historia teologii przekonuje, że najlepszy rodzaj teologii to taki, który posługuje się konkretnym, zorganizowanym systemem. Najbardziej pomocny okazuje się przy tym system filozoficzny. Wydaje się zatem, że na gruncie katechetyki najbardziej pożytecznym może być system personalistyczny. Do tej pory myśl personalistyczną na grunt katechetyki i katechezy próbowali przenieść F. Blachnicki, M. Majewski, J. Tarnowski i Z. Marek. Jednak próby te dotyczyły mówienia o osobie w duchu personalizmu opartego na myśli augustyńsko-tomistycznej i fenomenologicznej. Wyjaśniały raczej, że człowiek jest osobą, że człowiek nie jest rzeczą, mówiły o godności osoby ludzkiej, o relacjach osobowych, komunikacji osobowej, dialogu międzyosobowym. Personalizm zagościł w ten sposób na gruncie katechetycznym bardziej w formie rozumienia, interpretacji osoby, nie zaś na kształt zorganizowanego systemu, który pozwala rozumieć osobę i widzieć otaczającą ją rzeczywistość w świetle osoby oraz interpretować rzeczywistość przez pryzmat fenomenu osoby. Należy zatem do tego wielkiego dorobku wspaniałych katechetyków dołączyć pomysł, aby cała nauka katechetyki, a w konsekwencji katechetyczna *praxis* były uprawiane na fundamencie całościowego, zorganizowanego systemu personalistycznego, rozumianego jako personalizm realistyczny i uniwersalistyczny. Oparcie katechetycznych wysiłków na systemie personalistycznym pozwoli odpowiednio porządkować dane, tworzyć ogólną perspektywę, dokonywać syntezy materiału, docierać do prawd najgłębszych i uczyć myślenia głębinowego.

Personalizm jako system wydaje się być wielce inspirującym i perspektywicznym punktem wyjścia i pomocą w rozumieniu i interpretacji zagadnień katechetycznych. Nie jest on tylko antropologią, lecz medium, sposobem pozwalającym interpretować wszelkie wymiary rzeczywistości katechetycznej przez pryzmat osoby ludzkiej. Osoba w tym względzie jawi się tu jako klucz i kryterium ujmowania obszarów, którymi zajmuje się katechetyka, harmonizując pośrednictwo katechetyczne.

Personalistyczna tożsamość katechetyki wpływa również z zasad teologii, która wyprowadza je z Objawienia. W nim bowiem teologia odnajduje personalny charakter dialogu Boga i człowieka. Objawienie jest niczym innym

---

<sup>25</sup> Por. J. M o l t m a n n, *Bóg nadziei*. Lublin 2006 s. 125-143.

jak schodzeniem osobowego Boga do człowieka. Człowiek zaś, prowadząc dialog, który polega na odpowiedzi Bogu poprzez akty wiary, nadziei i miłości, powoduje, że to udzielanie się Boga człowiekowi nieustannie się powiększa, dynamizuje, przybiera charakter procesu ku „więcej” – tzn. im bardziej człowiek cały powierza się Bogu, tym więcej Bóg udziela się człowiekowi<sup>26</sup>

Dokumenty katechetyczne Kościoła katolickiego wyjaśniają i interpretują wszelkie wysiłki nauczania i cały proces katechetyczny właśnie z punktu zjawiska osoby. Jest ona punktem wyjścia rozważań oraz dociekań i w niej następuje spełnienie wypracowanych rezultatów myśli katechetycznej. To, co wypracuje katechetyka, ma służyć osobie ludzkiej i interpretacji wszelkiej rzeczywistości z nią związanej<sup>27</sup>

W takim ujęciu personalizm staje się dla katechetyki swoistym medium komunikacji ze współczesnym światem. Personalizm jako system intelektualny pozwoli katechetyce badać, poznawać i interpretować, a wreszcie przekładać na odpowiednią praktykę wszelką rzeczywistość, w tym również ujmować wielorakie „nowoczesne” obszary katechetyczne z punktu widzenia fenomenu osoby ludzkiej. Jest to wielka próba, a zarazem nadzieja „uczłowieczenia” wszelkiej rzeczywistości, przy wzajemnym wysiłku katechetyczno-personalistycznym.

#### 4. PERSPEKTYWA KATECHETYKI

Katechetyka, będąc w zasadzie dziełem ludzkim, posiada jakąś autonomię, a wskutek tego posiada swój obiektywizm i siłę. Wspiera praktykę, która buduje świadomość religijną osoby ludzkiej, formuje postawę wiary, umożliwia doświadczenie Boga i konstytuuje życie człowieka. Katechetyka i katecheza przenikają się wzajemnie. Obie są pewnymi funkcjami jednej i tej samej osoby ludzkiej i w niej spotykają się wewnątrznie i zewnątrznie. Osoba staje się tu miejscem i sposobem spotkania, jednocześnie mobilizuje poszukiwania katechetyki. Katechetyka zaś swymi rozwiązaniami wpływa w jakiś sposób na życie wiary osoby (na tyle na ile praktyka wykorzysta teorię). Katechetyka i katecheza łączą się ze sobą za pośrednictwem tajemnicy osoby – zarówno osoby Chrystusa, jak i każdego człowieka. Jest to spotkanie nie tylko na bazie rozumu, ale na bazie całej rzeczywistości osobowej, mistycznej, na gruncie wiary, spotkania w wierze.

<sup>26</sup> K. G ó ł d ź. *Teologia człowieka*. Lublin 2006 s. 327-334.

<sup>27</sup> Por. B a r t n i k. *Słowo i czyn* s. 177.

Katecheza potrzebuje katechetyki i jej rozwiązań. Dzięki niej pogłębia swoją rzeczywistość, przez nią wciąż na nowo siebie wyraża, odnajduje swoje miejsce w Kościele i świecie oraz przekazuje w sposób zorganizowany i uporządkowany religijną prawdę, dobro i piękno. Katechetyka wciąż może nadawać nowe kształty katechezie. Pozostaje pomostem między chrześcijaństwem a światem współczesnym, odkrywając dla katechezy nowe perspektywy.

Katechetyka i katecheza służą Chrystusowi, Kościołowi i osobie ludzkiej<sup>28</sup> Katechetyka w tym obszarze powoduje postęp żywej katechezy i przyczynia się do krzepnięcia wiary. Ma zatem ogromne znaczenie i wywiera wpływ, aby Kościół mógł twórczo i owocnie uczestniczyć w prorockim posłannictwie Chrystusa. Może tu istnieć pluralizm metod, ale zawsze jedność prawdy chrześcijańskiej. Prawda chrześcijańska służy Osobie Chrystusa i osobie ludzkiej. Prawda jest prawdą, o ile określa osobę i rozwija osobę. Stąd w rozumieniu personalistycznym osoba stanowi kryterium dla katechetyki.

Struktura osoby domaga się, by odkrywanie, przybliżanie, ukazywanie prawd wiary były usystematyzowane<sup>29</sup> Katechetyka dostarcza modeli praktyce, aby ta nie była intuicyjna, lecz zorganizowana i systematyczna. Katecheza bez rozwiązań, analiz, sugestii, refleksji nad współczesnymi uwarunkowaniami społeczno-kulturowymi, jakie dostarcza katechetyka może okaleczyć człowieka.

Personalizm chrześcijański, rodzący się z zachwyty nad cudem osoby ludzkiej, jawi się jako doskonałe narzędzie dla syntezy i integracji problemów katechetycznych. Ma przede wszystkim zalety obiektywizmu i dynamizmu. Przyczynia się głównie do ujęć wolnych od zbytniego empiryzmu czy psychologizmu. Tworzy specyficzny system wiedzy teologicznej, gromadzenia doświadczenia religijnego i bezpośredniości.

Dynamizm personalizmu nie ograniczy się tylko do analizy praktyki katechetycznej ani nawet do zadań wiary, w których wyraża się chrześcijaństwo. Fenomen personalizmu i jego system sięga głębiej. Dotyka w sposób niemal bezpośredni, wprost samego faktu udzielania się Boga człowiekowi, do samej rzeczywistości chrześcijaństwa w człowieku, do samej Osoby Chrystusa. Katechetyka, przyjmując ten system, ukaże katechetom i katechizowanym, że katecheza jest obliczem spotkania z Chrystusem niejako „twarzą w twarz”, chrześcijaństwo zaś jest przede wszystkim w osobie – w Chrystusie i człowieku.

---

<sup>28</sup> Zob. T. Panuś. *Zasada wierności Bogu i człowiekowi i jej realizacja w polskiej katechizacji*. Kraków 2001.

<sup>29</sup> Por. Bartnik. *Apologetyka personalistyczna* s. 28-34.

W „wydarzeniu” personalizmu mieści się osoba, rzeczywistość oraz głębia życia społecznego. „Osoby” zatem nie można rozumieć tylko w kategoriach indywidualizmu. Termin „osoba” odnosi się również do społeczności, którą należy rozumieć jako „osobę społeczną”. Personalizm jest ponad indywidualizmem i kolektywizmem, ogarnia natomiast swoją myślą każdą osobę i każdą wspólnotę osób<sup>30</sup>. Mieści się tu odpowiedź dla katechetyki, że jej osiągnięcia to również formowanie, przekształcanie, dynamizowanie całych społeczeństw. „Katechetyka wsłuchana w głos Kościoła i śledząca badania teologii, przy równoczesnym otwarciu się na przemiany w świecie, będzie z pewnością dynamiczniejsza i dojrzalsza”<sup>31</sup>.

Personalistyczna tożsamość katechetyki może wyróżnić katechetykę w sposobie forsowania przejścia między istotą człowieka a obszarem jego dynamizmów, np. egzystencji, działania, postępowania, *praxis*. Jednocześnie taka katechetyka nie ograniczy się do opracowania możliwości i sposobów przekazu treści religijnych, lecz rozciągnie się na cały świat ludzki, w tym świat doczesny, dzieje, życie społeczne. W takiej scenerii wyrówna się przepaść między teorią a praktyką. Już sama osoba wydaje się być rzeczywistością dynamiczną. W tym też sensie katechetyka zespala się mocniej z katechezą, z całym prakseologicznym i etycznym zadaniem chrześcijańskiego tworzenia i rozwoju osoby ludzkiej.

Personalizm może stać się skuteczną metodą integracji prawd wiary i życia człowieka, kształtując umysł, serce, charakter, osobowość. Zagadnienie metody jest dość skomplikowane, jednak jest ono niezmiernie ważne dla katechetyki, jak również dla wiary. Metoda bowiem określa kształt prawdy i jej żywotność w człowieku. Postulując metodę personalistyczną, uwzględnić należy, że używa ona pojęcia osoby w znaczeniu bytu i kategorii, stanowiąc model, wzór, sposób pojmowania chrześcijaństwa oraz porządku poznania<sup>32</sup>. Stąd kategoria osoby mieści się u podstaw koncepcji personalistycznej tożsamości katechetyki.

W ogólnym bilansie niewątpliwie wychodzi na czoło silny związek katechetyki i katechezy z życiem osobowym człowieka. W ujęciu personalistycznym katecheza uczyłowiecza katechetykę – dostarczając do rozwiązania wiele zagadnień i problemów z życia codziennego, katechetyka jako wynik naukowych dociekań i współpracy osób „zbiera, opisuje, uzasadnia

<sup>30</sup> Por. t e n ż e. *Istota chrześcijaństwa*. Lublin 2004 s. 257-259.

<sup>31</sup> M a j e w s k i. *Metodologia katechetyki w teorii i w praktyce* s. 43.

<sup>32</sup> Por. C z. B a r t n i k. *Eseje o historii zbawienia*. Lublin 2002 s. 102-103.

i intryguje praktykę”<sup>33</sup> Razem jednak tworzą harmonię wydarzeń, klimat dialogu, atmosferę zadziwienia i zdumienia nad cudem osoby oraz służą w treści i metodzie wydarzeniu kształcenia osobowości katechizowanego, będącego w drodze do pełnego, osobowego spotkania i zjednoczenia z Jezusem Chrystusem, „a nawet głębokiej z Nim zażyłości”<sup>34</sup>

\*

Osoba jest tajemniczą syntezą, a zarazem miejscem, gdzie ze wszech miar mają szanse spotkać się myśli wypracowane przez różne koncepcje katechetyki: dydaktyczna, pedagogiczna, teologiczna, integralna. Osoba również nie neguje tych „światów katechetycznych”, które rozwinęły kierunki: kerygmatayczny, antropologiczny, hermeneutyczny, egzystencjalny, polityczny czy terapeutyczny. W osobie integrują się obszary ukazywane przez istotne dla katechezy wymiary: biblijny, liturgiczny, eklezjalny, ekumeniczny, moralny, historyczny, eschatologiczny, religiologiczny, kulturowy czy egzystencjalny. Osoba potrafi wnikać w optykę osiągnięć teologii, w szczególności teologii pastoralnej, czy też psychologii, socjologii, pedagogiki, dydaktyki, informatyki.

Katechetyka, korzystając z dorobku tych dziedzin, mając zawsze za punkt wyjścia fenomen osoby, zachowując nakreśloną tożsamość personalistyczną, może wzniesć się ponad teraźniejszość i tworzyć szeroką perspektywę przyszłości. Fenomen osoby otwiera szerokie horyzonty, tym samym staje się szeroką możliwością dla katechetyki. Katechetyka musi włączyć się w dzieje osoby, jeśli chce swoją myślą służyć osobie ludzkiej – gdyż przez dzieje staje się człowiek, cały człowiek.

Syntetyzując powyższe myśli, jednoznacznie należy podkreślić, że personalizm na gruncie katechetycznym to nie tylko sposób rozumienia czy interpretacji osoby, lecz jest to metoda ujmowania wszelkiej rzeczywistości, która otacza i dotyczy katechizowanego jako osoby. Personalizm wyrывa z wszelkiej anonimowości człowieka i jego myśl, a wprowadza w „geometrię” misterium, jakim jest osoba.

## BIBLIOGRAFIA

Bagrowicz J.: Godność osoby fundamentem wychowania. W: Wychowanie personalistyczne. Red. F. Adamski. Kraków: Wydawnictwo WAM s. 179-212.

<sup>33</sup> Tamże s. 14.

<sup>34</sup> CT 5; DOK 80.

- Bartnik Cz. S.: Historia i myśl. Lublin: Pracownia Poligraficzna PKLO [nakładem autora] 1995.
- Metodologia teologiczna. Lublin: Pracownia Poligraficzna PKLO [nakładem autora] 1998.
- Personalizm. Warszawa: O.K. 2000.
- Personalizm uniwersalistyczny. „Personalizm” 2:2002 s. 53-62.
- Chrześcijaństwo personalistyczne. Lublin: Standruk 2004.
- Od humanizmu do personalizmu. Lublin: TN KUL 2005 s. 23-37.
- Szkice do systemu personalizmu. Lublin: Wydawnictwo KUL 2006.
- Blachnicki F.: Kerygmaticzna odnowa katechezy. Warszawa 2005.
- Gózdź K.: O powołaniu teologa, „Przegląd Uniwersytecki” 11:1999 s. 9-10.
- Prakseologia personalistyczna. W: Cz. S. Bartnik. Personalizm. Warszawa: O.K. 2000 s. 479-482.
- Teologia człowieka. Lublin: Wydawnictwo KUL 2006.
- Granat W.: Personalizm chrześcijański. Teologia osoby ludzkiej. Poznań: Księgarnia Św. Wojciecha 1985.
- Osoba ludzka. Próba definicji. Lublin: Wydawnictwo KUL 2006.
- Kowalczyk M.: Realizm personalistyczny. W: Cz. S. Bartnik. Personalizm. Warszawa: O.K. 2000 s. 482-483.
- Majewski M.: Aktualne wyzwania katechetyczne. Kraków: Poligrafia Salezjańska 1997.
- Metodologia katechetyki w teorii i w praktyce. Kraków: Poligrafia Salezjańska 1998.
- Moltmann J.: Bóg nadziei. Lublin: Gaudium 2006.
- Panuś T.: Zasada wierności Bogu i człowiekowi i jej realizacja w polskiej katechizacji. Kraków: Wydawnictwo UNUM 2001.
- Ratzinger J.: Prawda w teologii. Kraków: Wydawnictwo „M” 2001
- Znaczenie osoby w teologii. „Personalizm” 8:2005 s. 35-48.
- Wojtyła K.: Człowiek jest osobą. „Personalizm” 1:2001 s. 61-64.

## PERSONALISTIC IDENTITY OF CATECHESIS

### Summary

The personalistic identity of catechesis issues from the very fact of its being directed towards the person: towards the Person of God and towards the human person. Its research as well as its studies should first of all serve man in his meeting with the Person of Jesus Christ. The person in the sphere of catechesis should be tantamount to action, to act, to causality and creativity, to the measure of catechetical praxiology, and to the highest rationale for acting. Basing catechesis on the personalistic system will give openness and universalism to its reflection. This will allow to properly order the data, to form a general perspective, to make a synthesis of the data, to reach the most profound truths and to teach the depth thinking. It will also perfectly well connect the religious empiricism with the spiritual world and bring Christianity closer to the whole of communal life.

*Translated by Tadeusz Karłowicz*

**Słowa kluczowe:** Jezus Chrystus, osoba, personalizm, katecheza, katechetyka, system.

**Key words:** Jesus Christ, person, personalism, catechesis, religious instruction, system.